

ZEYNƏB HATƏMZAD*Bakı Dövlət Universitetinin dissertantı***E-mail: z.hatamzad@yahoo.com****SƏFƏVİ VƏ FRANSA DÖVLƏTLƏRİ ARASINDA ƏLAQƏLƏR***Açar sözlər: Səfəvilər, Fransa, əlaqələr**Ключевые слова: Сефевидов, Франции, отношения**Key words: Safavdi, France, relationship*

Səfəvilər dövründə ölkənin Avropanın böyük dövlətləri, o cümlədən Fransa ilə əlaqələr tarixində yeni bir səhifə açıldı. Bu dövrdə Səfəvi şahlığının siyasi-iqtisadi vəziyyəti bir tərəfdən qərbdə baş verən dəyişikliklər, digər tərəfdən, böyük Qərb dövlətlərinin, məsələn, Fransanın yeni yaranmış böyük Şərq dövləti, yəni Səfəvilər dövlətinə yeni bir siyasətin yürüdülməsinə səbəb oldu. Buna baxmayaraq, fransızlar Avropadakı vəziyyət və başqa məsələlər üzündən öz ispan, ingilis və holland rəqibləri kimi Səfəvilərlə davamlı və möhkəm əlaqələr qura bilmədilər və Səfəvilərin siyasət və iqtisadiyyat sahəsində fəal iştirak edə bilmədilər, lakin din və mədəniyyət sahəsində öz rəqiblərini üstələyirdilər.

Fransa Səfəvilərlə iqtisadi əlaqələrin qurulmasında İngiltərə və Niderlanddan geridə idi və bu ölkələrin Hind okeanı və Fars körfəzinin siyasi və iqtisadi sferasına daxil olduğu XVI əsr boyunca Fransa hələ də Osmanlıda və Aralıq dənizi hövzəsində öz ənənəvi bazarlarına diqqət ayırırdı. Bu dövrdə iki ölkənin istedadları, xüsusilə Səfəvilər Fransa üçün o qədər də tanınmamışdı və digər tərəfdən, Səfəvilər və Fransanın müttəfiqi olan Osmanlı düşmənçiliyi iki ölkə arasında əlaqələrin genişlənməsi üçün bir maneə idi. XVII əsrdə iki dövlətin daha ciddi səylərinə baxmayaraq, bu ölkələr arasında əlaqələr müəyyən problemlərlə üzləşdi. Bunun səbəblərindən biri o idi ki, Fransanın şərq siyasəti sahəsində strategiyası öz əksini tapmamışdı və Səfəvilər sarayında Avropa dövlətləri ilə əlaqələr haqqında düzgün təsəvvürə malik deyildi. Bundan əlavə, İngiltərə və Hollandiyanın Şərqi hind şirkətlərinin davamlı müdaxilələri və diplomatiyada zəifliklər və başqa bir sıra məsələlər bu iki ölkənin əlaqələrinin qurulmasına mane olurdu. Valua sülaləsinin Fransada hakimiyyətdə olduğu XVI əsrin əvvəllərində iki ölkə arasında əlaqələr qurulmadı, belə ki, bu şahlar Osmanlı sultanları ilə müttəfiq idilər və Bab-e alı ilə dost münasibətində idilər. Osmanlılarla düşmən olan Səfəvilər Fransa ilə dost münasibəti qura bilməzdilər. Bu münasibət 1589-cu ilə qədər davam etdi. Valua sülaləsi hakimiyyətdən getdi və IV Henri (1589-1610) Borbon sülaləsinin əsasını qoydu.

1599-cu ildə I Şah Abbas Ser Antoni Şerliyə IV Henriyə çatdırmaq üçün bir məktub verdi və deyilənlərə görə, o məktubun cavabı verilmədi və Şoster Vayserin yazdığına görə, IV Henri Şah Abbasın məktubunu geri qaytarmışdı. Bu hadisə onu göstərir ki, Fransa Səfəvilər dövlətinə o qədər də diqqət ayırmırdı və hələ də Osmanlı dövləti ilə əlaqələrini gücləndirmək və Avropa dövlətləri ilə ittifaqını davam etdirmək fikrində idi.

1610-cu ildə və IV Henrinin hakimiyyətinin son ilində Per Jüst adlı yezuit keşiş Səfəvilər ərazisinə gəldi və Henrinin hədiyyələrini Şah Abbasa çatdırdı, belə ki, bu hadisə o qədər təsir etdi ki, Şah Fransa kralı ilə səmim münasibətlər qurmağa can atdı. Şah Abbas bu keşiş vasitəsilə Henriyə məktub göndərdi, lakin Per Jüst Parisə çatanda Henri terrora uğramışdı və paytaxtı özbaşınalıq bürümüşdü, bu üzəndən də Səfəvi şahının məktubu və müraciətini heç kim diqqətə almadı və məlum deyil, o keşiş məktubu kimə təhvil verdi.

XVII əsrin əvvəllərində fransız keşiş və dini təbliğatçıların Səfəvilər dövlətinə səfərləri başlandı. Belə görünür ki, bu mərhələdə fransızlar mədəni-dini təsirlə yanaşı, iqtisadi və siyasi mənfəət də əldə etmək qərarına gəlmişdilər və bu şəkildə öz köhnə rəqibləri ilə müqayisədə geri qalmalarının əvəzini çıxmaq istəyirdilər. Bu dövrdə keşişlər, xüsusilə kapusen təriqətinin keşişlərini iki ölkə arasında əlaqələrin yaradılmasının öndərləri hesab etmək lazımdır. XVII əsrin əvvəllərində Fransanın şərq siyasətinə nəzər saldıqda iki böyük şəxsiyyətlə qarşılaşırıq. Bunlardan birisi, kapusen təriqətindən Per Jozef de Paris adlı bir keşiş və başqa görkəmli şəxsiyyət Con Baptist Kolbert idi.

Per Jozef Fransa və Səfəvilər arasında birbaşa əlaqənin yaadılmasında XIII Luinin (1610-1643) ağıllı vəziri Kardinal Rişelyedən (1624-1642) daha çox rola malik olmuşdur. Per Jozef inanırdı ki, əgər Fransa böyük dövlətlər sırasına daxil olmaq istəsə, dənizlər boyunca ticari-iqtisadi mənfəətlər kəsb etməyə çalışsın. Bu üzdən Hindistan əsas hədəf idi, lakin o ölkə çox uzaq olduğundan Səfəvilər ərazisində yer tapmalıdır.

Per Jozefin yüksək fikirlərini reallaşdırmaq məqsədilə Rişelye 1626-cı ildə Baron de Kormenin adı ilə məşhur olan Lui de Hayı üç vəzifə ilə, yəni Səfəvilərlə ittifaq, İran xristianlarını himayə etmək, ticari əlaqələrin qurulması – səfir qismində Səfəvilər dövlətinə göndərdi. Lakin De Kormen osmanlıların müdaxiləsi üzündən Konstantinopoldan keçə bilmədi. Ondan sonra dini və siyasi məqsədlərlə Səfəvilərlə əlaqələr qurmaq üçün səylər göstərilmişdir ki, onlardan biri fransız versiyasında kapuşen təriqətinin İsfahanda yayılması idi. 1627-ci ildə həmin təriqətə mənsub Per Pasifik de Proven adlı bir keşiş XIII Luinin (1610-1643) I Şah Abbasa ünvanladığı məktubları ilə Səfəvilər dövlətinə yollandı. De Proven 1628-ci ildə İsfahana daxil oldu və onu səfirlər kimi qarşıladılar, sonra Şah Abbas onu Qəzvinə hörmətlə qəbul etdi və ona İsfahanda və Bağdadda öz təbliğar mərkəzlərini yaratmağa icazə verdi. O sonralar İsfahan təbliğatçılarının rəhbəri və Fransa padşahının nümayəndəsi kimi İranda tanındı. (1, 100)

Per Jozef və Rişelyenin 1626-1629-cu illərdə söyləri 30 ildən sonra nəticə əldə etdi. Bu hadisənin səbəbini Avropanın siyasi vəziyyətində axtarmaq lazımdır. Bu dövrdə hakimiyyət tərəfdarları ilə Fronde adlı parlament tərəfdarları arasında Fransanın daxili müharibələri xarici məsələləri əhəmiyyətsiz etmişdi, digər tərəfdən, Fransanın İspaniya ilə müharibəsi Fransanın şərqə diqqət yetirməsinə mane olurdu. Buna görə bir daha 1661-ci ildə XIV Luinin qələbəsi ilə bərqərar olmuş sakitlikdən sonra bu padşah öz maliyyə naziri Kolberin köməyi ilə suların o biri tərəfində ticarətə diqqət yetirdi və bu müddət ərzində keçmişdə olduğu kimi fransız tacirlər keşiş və səyyahlardan ibarət qruplarla birlikdə Səfəvilər dövlətində fəaliyyətlərini davam etdirdilər.

Artıq qeyd edildiyi kimi, siyasi-iqtisadi əlaqələrin qurulması üçün iki dövlətin söylərindən əlavə, fransız tacirləri, sənətkar, keşiş və səyyahları Səfəvilər dövlətini ərazisinə səfər edir və burada fəaliyyət göstərirdilər. Məsələn, burada kapuşen təriqətinin ən məşhur rahiblərindən biri Per Rafael dü Man 1664-cü ildə fransız səyyah və tacir Jan Baptist Tavernye ilə birlikdə İsfahana gəldi. O orada kapuşen təriqətinə qoşuldu və sonralar onun rəhbəri seçildi.

Gözəl riyaziyyatçı olan Düman Səfəvi sarayında isti qarşılandı və II Şah Abbas və Şah Süleyman ona diqqət ayırdılar. O, fars dilini öyrənməklə saraya gələn fransızların tərcüməçisi idi. Düman yalnız öz əsərlərini İran haqqında təkmilləşdirmək və tamamlamaq üçün Tavernye, Şarden, Teveno kimi həmvətənlərinə kömək etmir, həm də öz işlərinin öhdəsindən gəlmək üçün başqa Avropa vətəndaşlarına da kömək edirdi. Düman özü güclü yazıçı idi. XIV Luinin naziri Kolber Fransanın Şərqi hind şirkətini qurulması üçün İran haqqında məlumatlara ehtiyacı olduğu zaman Düman bu ehtiyacı ödəmək üçün 1660-cı ildə İranın vəziyyəti adlı (Etat de la Perse en 1660) kitab yazdı.

Hamıdan gec Səfəvilər ərazisində yerləşən katolik təriqətləri içərisində iyezuitlər təriqəti idi, 1653-cü ildə İsfahanda onun əsasını Per Riçord adlı fransız bir şəxs qoymuşdu. Fransızlar İranda yalnız mühüm təbliğat rolu oynamırdılar, həm də münasibətlərini Səfəvilərlə yaxşılaşdırmağa və öz məmləkətlərinin ticarət sferasını artırmağa çalışırdılar. Bundan əlavə, fransız səyyah və nümayəndələr Səfəvi dövlətində daim olmaqla və öz yazıları və əsərləri ilə o dövrün dövləti haqqında öz həmvətənlərinə qiymətli məlumatlar verirdilər. Digər tərəfdən, onlar Səfəvi torpaqlarına səfər etməklə və orada qalmaqla səfəviləri Fransanın şöhrəti və nüfuzu ilə tanış edirdilər və bu yolla iki ölkə arasında əlaqələrin yaradılmasında böyük rola malik olmuşlar.

Bəzi dövrlərdə iki ölkə arasında əlaqələr kəsilsə də, xüsusi tacirlər həmişə ticari müamilələr həyata keçirtmək üçün Səfəvi torpaqlarına gedib gəlirdilər. Fərdi şəkildə bu ərazilərdə ticarətlə məşğul olan tacirlər yol boyu ehtimal olunan təhlükəni qəbul edirdilər və məsuliyyətlərini çəkirdilər. Bu tacirlər Səfəvi şəhərlərində ticarəti davam etdirmək üçün şahdan fərman və ya dəsti-xətt alırdılar ki, öz mallarını gömrükdən azad keçirə bilsinlər.

Bəzi mənbələrin verdiyi məlumata görə, Səfəvilər dövlətinin daxilində ticarət çoxlu sayda gömrüyü olan sərhədləri keçməkdən azad edilmədən o qədər də gəlirli və sərfəli deyildi. Bundan əlavə, hər bir məntəqədə olan gömrük məmurları hissə-hissə malları yoxlaya bilərdilər və bu da vaxtın itirilməsinə səbəb ola bilərdi.

Səfəvi dövlətində fərdi şəkildə ticarətlə məşğul olan fransız tacirlər içərisində Tavernye və Jan Şarden adlı iki məşhur tacirin adını çəkmək olar. Onlar bu torpaqlarda ticarət və gəzinti ilə yanaşı Səfəvilər dövründə ölkənin vəziyyəti haqqında dəyərli yazılar saxlamışlar. Onlar həm şah, saray adamları, həm də əyalət hakimləri ilə mühüm müamilələr həyata keçirirdi və ləl-cəvahirat və nəfis mallar satmaqla böyük gəlir əldə edirdilər. Bu tacirlər çalışırdılar ki, öz mallarını şəxsən şahla təqdim etsinlər və satsınlar, çünki bu cür ticarət böyük gəlirdən əlavə, satıcı üçün şah tərəfindən güzəşt və imtiyazlara səbəb olurdu. Tavernye Səfəvilər və Hindistana səfərlərində cəvahirat və müxtəlif mallardan əlavə Kerman kürk və yunundan bir miqdar Fransaya aparırdı. O yenə II Şah Abbasın sarayına gəlir və hər dəfə ona çoxlu cəvahirat satırdı. Şah da fərman çıxarmaqla onu gömrük və yol pulunun ödənilməsindən azad etmişdi.

Öz məsuliyyəti ilə ticarət üçün Səfəvi torpaqlarına gələn Fransanın xüsusi tacirlərindən əlavə, 1664-cü ildə İngiltərə və Niderlandın şərqə hind şirkətləri üslubunda təsis olunmuş Fransanın şərqə hind şirkəti iki ölkə arasında ticarətin bir hissəsini reallaşdırırdı. Bu şirkət Kolberin köməyi ilə şərq ölkələri, xüsusilə Səfəvilərlə ticarət əlaqələri qurmaq məqsədilə yaradılmışdı.

Bu şirkət qurulduqdan sonra bu iki ölkənin əlaqələri tarixin yeni bir mərhələsinə daxil oldu və bu mərhələnin xüsusiyyətlərindən şərqə tərəf Fransa dəniz ticarətinin genişlənməsi, başqa bir avropalı şirkətin Fars körfəzinə daxil olması və iki ölkənin əlaqələrinin inkişafı idi.

Bu şirkətin təsis olunmasının ardınca üçü şirkət üzvü, ikisi Fransa padşahı tərəfindən Səfəvi dövləti ilə müzakirə aparılması tapşırığı həvalə edilən beş nəfərlik heyət bu ölkəyə gəldi, XIV Lui II Şah Abbasa bir məktub göndərmişdi.

Fransız heyət Rafael Dümanın köməyi ilə II Şah Abbasla müzakirədən sonra dərhal İsfahan və Bəndər-Abbasda ticarətxana təsis etdilər və Səfəvilərlə ticarətə başladılar. Bu nümayəndələr şahdan şirkətin mallarının üç il müddətində gömrük rüsumundan azad olmalarını və sonrakı illərdə də başqa ölkələr kimi imtiyazlardan istifadə edə bilmələrini istədilər. Şah onların istəyini qəbul etdi və bu şəhadə göstərişlər verdi, lakin şirkət və Fransa padşahı nəzərdə tutulduğu kimi Səfəvi şahı və sarayı üçün nə hədiyyələr göndərdi, nə də siyasi müqavilənin bağlanması üçün addım atdılar. Məğrur Səfəvi sarayı da bu diqqətsizliyə dözə bilmədi və

nəticədə yeni şirkət təhlükə hiss etdi, bu üzdən şirkət 1672-cü ildə əsas iki rəhbərlərindən biri – Jeston adlı şəxsi Suratda hədiyyələrlə Səfəvi sarayına göndərdi. Jeston Şirazda vəfat etdi və onun yerinə De Jonşer adlı bir cavan səfir seçildi, lakin cavan olduğundan Səfəvi rəsmiləri ilə müzakirələri o qədər də ciddi qəbul olunmadı. Buna baxmayaraq, şah Süleyman 1673-cü ildə 1084-cü il rəcəb tarixli Fransanın şərqə hind şirkətinə ünvanlanan məktubda atası II Şah Abbasın şirkətə verdiyi imtiyazları yenidən bərpa etməklə yanaşı şirkətdən ticarəti Səfəvi torpaqlarında genişləndirməsini istədi. Şah Süleymanın məktubu ilə eyni zamanda onun sarayının naziri Səfəvi sarayının Fransa ilə əlaqələrinin genişləndirilməsində maraqlı olduğunu əks etdirən analoji məktub şirkət rəhbərinə göndərdi (2, 37)

Tarixi şahidlər göstərir ki, Şah Süleyman Fransanın dini təbliğatçıları və tacirlərinə münasibətdə yaxşı mövqedə idi, məsələn, Şəhbəndər Fransanın ticarətxana müdiri Mont Ferrinin böyük məbləğdə pulunu Bəndər-Abbasda saxlayanda şah onun qaytarılmasına göstəriş verdi. Bundan əlavə, 1693-cü ilin fevralında Fransa şirkətinə mənsub olan dörd gəmi Səfəvi sahillərində ləngər saldıqda şah onların sərnişinlərini hörmətlə qəbul etməyi və müxtəlif yeməklərlə qonaq etməyi əmr etmişdi. Bu hadisə Fars körfəzi arenasında rəqabət yaratmaqla İngiltərə və Hollandiya şirkətlərinin özbaşınalıqlarının qarşısını almaq istəyən Səfəvi sülaləsinin sonuncu şahlarının sabit siyasətinin göstəricisidir. Buna baxmayaraq, Döjonşer heyətinin gəlişi və Səfəvi sarayının Fransanın şərqə hind şirkəti ilə yazışmalarından sonra yenə təxminən 30 il müddətində Səfəvilərlə əlaqələrin qurulması sahəsində heç bir addım atılmadı. Bu uzun fasilənin bir sıra səbəbləri vardı: onlardan biri ingilis və hollandların müdaxilə və qarşı çıxmaları; Avropada Fransa müharibələri; Fransanın şərqə hind şirkətinin Siyam və Çinlə ticarətə diqqət yetirməsi. Şübhəsiz, bu müddət ərzində Fransanın ayrı-ayrı tacirləri və sənətkarları Səfəvi torpaqlarında öz fəaliyyətlərini davam etdirirdilər və məhz onlar XVII əsrin II yarısında Səfəvilər haqqında lazımlı siyasi-iqtisadi məlumatları Fransa dövləti və şərqə hind şirkətinə təqdim edirdilər.

Bu mərhələdə iki ölkənin siyasi əlaqələri dini mərasimlərin yerinə yetirilməsində keşişlərin azadlığı və xristianlar haqqında yazışma səviyyəsində tənəzzülə uğramışdı. 1682-ci ildə Səfəvilər dövlətində yaşayan keşişlərdən biri Fransua Pike Fransa padşahından etibarnamə və məktublarla səfir qismində İsfahana daxil oldu. O, Şah Süleymanın sarayına gəldi və katoliklər və yezuiterlər üçün imtiyazlar əldə edə və İsfahanda işləri qaydaya sala bildi, lakin xəstəlik nəticəsində 1685-ci ilin avqust ayında Həmədanda vəfat etdi.

Fransanın Oqsburq ittifaqı ilə (İspaniya, Hollandiya, Almaniya və sonra İngiltərənin daxil olduğu) müharibələrinə son qoyan 1697-ci il 21 sentyabr ayında bağlanan Risvik sülh müqaviləsindən sonra bu ölkə hələ Avropanın ən qüdrətli ölkələrindən biri hesab edilirdi. Fransa bu sülhə əsasən Hindistanın qərb sahilində Pondişerini alırdı və yenə şərq ticarətinə diqqət ayırmaq fürsətini ələ keçirdi. Buna görə 1698-ci ildə uzun illərdən sonra Biyon dö Kansvill adlı Marseyin təcrübəli tacirlərindən birini işlər, zəruri imtiyazların əldə olunması haqqında məlumatlar almaq üçün Səfəvilər dövlətinə göndərdi. DöKansvill 1705-ci ilə qədər bu ölkədə qaldı və qayıdanda Səfəvilərin iqtisadi və ticari vəziyyəti haqqında Fransa dövlətinə faydalı məlumatlar verdi. Bu məlumatlar Fransa dövlətinin qərar almasında səmərəli oldu.

XVII əsrin sonlarında Məsqət ərəblərinin hücumu Fars körfəzində təhlükəsizliyin və xəsarətlərin meydana gəlməsinə səbəb oldu. Bu hücumları dəf etmək üçün portuqalların Səfəvilərə yardımını da səmərəli olmadı. İngiltərə və Hollandiyanın şərqə hind şirkətləri bu sahədə Səfəvilərə kömək etməyə meylli deyildilər, ona görə ki, Səfəvilər dövlətinə görə Məsqət ərəbləri ilə düşmən olmaq istəmirdilər, digər tərəfdən, onlar Səfəvilərin Fars körfəzindəki zəif hakimiyyəti ilə öz mənafeələrinə daha yaxşı və asan çata bilirdilər, nəinki Şah Abbas kimi qüdrətli

rətli bir dövlətin olması ilə. Bütün bu məsələlər Səfəvi sarayını Fransa ilə əlaqələrini daha ciddi qurmağa və möhkəmləndirməsinə səbəb oldu.

Səfəvilərin sədrəzəmi Etimadəddövlə 1699-cu ildə Şah Sultan Hüseyn tərəfindən Fransa padşahına bir məktub yazdı. Bu məktubun məzmunu belə idi: qarşılıqlı şərait əsasında iki dövlət arasında əlaqələrin yaradılması; Məsqət ərəblərini dəf etmək üçün dəniz yardımının alınması; qənimətlərin bölünməsi; Fars körfəzində Fransa dövlətinə limanın verilməsi və İsfahanda, Şiraz və Təbrizdə o şirkətin işçilərinin işləməsi üçün münasib yerin hazırlanması. Bu məktubun taleyi məlum deyil, lakin Fransa dövləti 1703-cü ildə iki ölkə arasında ticarət əlaqələrini qurmaq məqsədilə Səfəvilərə bir heyət göndərmək qərarına gəldi. (3, 180)

Digər tərəfdən, Səfəvi şahı öz məktubunun taleyi haqqında məlumatsız olduğundan Səfəvilərə bir heyət göndərməsi üçün XIV Lui üçün başqa bir məktub yazdı. Bundan əlavə, Dö-kansvil Parisə qayıdarkən şah onunla Fransaya bir qrup göndərmək istədi, lakin İngiltərə və Hollandiya şirkətləri Fransaya göndərilən Astarabad hakimi Mirzə Əhməd xana rüşvət verməklə və saray adamlarını da inandırmaqla onları bu işdən daşıdırdılar.

Nəhayət, Fransa dövlətinin qərarının ardınca Jan Baptist Faber adlı bir tacirin rəhbərliyi ilə Səfəvilər dövlətinə bir heyət göndərildi, lakin heyətin rəhbəri burada öldü. Faberdən sonra məşuqəsi Mari Kloud Petit özünü heyətin himayədarı adlandırdı və şahın sarayına qədər irəlilədi. Lakin Osmanlıdakı Fransa səfirinin katibi Pyer Viktor Mişelin gəlişi ilə Mari Peri kənara çəkildi və o, heyətin rəhbərliyini öz üzərinə götürdü və danışıqları sona çatdırdı.

Fransanın siyasi və iqtisadi nümayəndələri bir-birilə müttəfiq deyildilər və onların zövq və əqidələrindəki ixtilaf o ölkənin ticarəti üçün çox zərərli idi. Məsələn, gizlicə Məsqət ərəbləri ilə əlaqədə olan Anjödö Qardanla ərəblərə qarşı mübarizədə kömək etməyin tərəfdarı olan Etin Pedri arasında qarşıdurma iki ölkənin mənafeələrinin ziyanına idi. Fransa dəniz qüvvələrinin zəifləməsinə səbəb olan İspaniya ilə müharibə üzündən artıq dəniz müharibəsində iştirak etməyə meyilli deyildi və Məsqət ərəblərinin düşmənçiliyini qazanmaq istəmirdi. Bundan əlavə, hər bir ölkə öz maraqları və mənfəəti haqqında düşünür, Fransa da Səfəvilər dövlətində öz iqtisadi mənafeələri haqqında düşünürdü və Səfəvilər birinci növbədə Məsqət ərəblərinə qarşı o ölkənin hərbi dəstəyini almaq istəyirdi.

Fransanın Səfəvilər dövlətində siyasi-iqtisadi mövqeyini zəiflədən amillərdən biri də İngiltərə və Niderland şirkətlərinin arasıkəsilməz müdaxiləsi, Səfəvilər dövlətində erməni tacirlərinin qarşı çıxması və müəyyən qədər Marsey tacirlərinin etirazı idi. Osmanlı ilə və Aralıq dənizinin cənub nahiyələrində Luanet şirkəti ilə ticari əlaqələr saxlayan bu tacirlər Fransanın Səfəvilərlə ticarət əlaqələrinin genişlənməsinin öz ziyanlarına olacağını hesab edirdilər.

İsfahanın mühasirəsi zamanı Qardan Mahmud Əfqandan lazımı dəstək istəmişdi, o da bir sıra əmrlər çıxartdı ki, heç kim onun mallarına mane olmasın, lakin İsfahanın işğalı ilə Gilantezin yazdığına görə, fransızlar da başqa şirkətlər kimi zərər gördü və onlardan 60 tükən alındı. (4, 72)

XVI əsr ərzində XVII əsrin əvvəllərinə qədər iki ölkə bir-birilə ciddi əlaqə qurmasa və bir-biri haqqında kifayət qədər məlumata malik olmasa da, fransız keşişləri, səyyah və tacirlərinin Səfəvilər dövlətinə gəlişi iki ölkə arasında əlaqələrin yaranması üçün əlverişli zəmin yaratdı. XVII əsrdə iki ölkənin əlaqələri bütün maneələrə baxmayaraq dövlətlər tərəfindən daha ciddi şəkildə quruldu.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Məsud Moradi, Fərane və xəlice fars, s. 97-121, Tarixə rəvabete xareci, № 171, Tehran, 1373, 216 s.
- 2.Bayani K. Les relations de l'Iran avec l'Europe occidentale a l'epoque safavide, P.1937.

Tarix və onun problemləri, № 2 2013

- 3.Zəhra Sadeqi, Kəştiranye almanha dər xəlice fars (1906-1941), 173-205, Tarixə rəvabete xareci, № 171, Tehran, 1373, 216 s.
- 4.Əli Rəhmani, Səid Nəeb, Qoft-o-quhaye İran və orupa,, Tehran, 1375, 154 s.
- 5.Bayandur A.A. Xəlic-e fars, Tehran 1317
- 6.Buşəhri İ.N. İran və Xəlic-e Fars. Tehran
- 7.Seyfəddin Qayemməqami, Rəvabet-e mənəvi və siyasi-ye iran və fəranse, celd-e əvvəl, Tehran, 1349. 272.
- 8.Sədid əs-Səltəne M.A. Bəndər Abbas və Xəlic-e Fars, Tehran, 1342.
- 9.Fesayi, Farsname-ye Nasiri. Tehran, 1313(1934)
- 10.Moezi N. Tarix-e rəvabet-e siyasi-ye İran və donya əz Həxaməneş ta be həvalət-e əxir. Celd-e əvvəl. Tehran, 1324.
- 11.Moezi N. Tarix-e rəvabet-e siyasi-ye İran və donya əz Həxaməneş ta be həvalət-e əxir. Celd-e dovvom. Tehran, 1326.
- 12.Nəsrulla Fəlsəfi, Siyasət-e xareci-ye iran dər douran-e səfəviyye, Tehran, 1342, 320 s.

ЗЕЙНАБ ХАТЕМЗАД

Бакинский Государственный Университет

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ГОСУДАРСТВА СЕФЕВИДОВ С ФРАНЦИЕЙ

Государство Сефевидов было сильным государством в плане экономического, политического и военного развития. Поэтому, оно находилось в сфере интересов Европейских государств. Эти государства пытались установить отношения с государством Сефевидов. Одним из наиболее сильных государств того периода была Франция. В статье описываются взаимоотношения государства Сефевидов с Францией.

HATEMZAD ZEYNEB

Baku State University

RELATIONS BETWEEN THE SAFAVID AND FRANCE

Safavid economically and in terms of political and military was in power a state. For this reason, the European states have been the focus of attention. These states have tried to establish relations with Safavid. One of the most powerful states of that time was the state of France. The article explores the Safavid-French relations.

Rəyçilər: t.e.n.S.A.İsmayılova, t.e.d.İ.M.Məmmədov

BDU-nun Türk xalqları tarixi kafedrasının 19 fevral 2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görüldü (protokol №7).